

*ahogy átvágnak a mi földünk barlangjai fölött,
Közben patájuk dobogásával,
türelmetlen nyihogásukkal, dobrokolással
szüntelen ébresztgetik Mátyás királyt.*

*

*Aki még nem tudja megülni a lovat,
tanulja meg mielőbb,
törje be e gyönyörű, szilaj állatot,
biztosan s szabadon üljön a könnyű nyeregben,
hogy a vágta ritmusát átvehesse,
de legfőképp a sejtést őrizze konokon,
hogy a mi lovaink az időben messziről jöttek,
s nagyon messzire tartanak még, –
hiszen a motorok gyakorta cserbenhagynak,
az elefántok meg túl sokat esznek,
a mi utunk pedig hosszú:
gyalog aligha érnénk a végére.*

NAGY GÁSPÁR fordítása

LOJZE KOVAČIČ

Dokumentum a lélekről

RÉSZLET A KRISTÁLYIDŐ CÍMŰ KÖTETBŐL

Amikor belép B., összeszedem minden erőmet. Azon egyszerű okból, mert szeretem. Ez a szerelem fontosabb nálam és mindennél, ami énrajtam érdekes: középpontja B. Csak ne gyötörne szüntelenül a félelem, hogy valami baja történik, mialatt a városban szaladgál, vásárol, másoknak intéz dolgokat, és tudom, eközben milyen veszélyes utakat kell mindenütt átvágnia. Vagy este, amikor eljön a munkahelyéről, és egyedül vár a buszmegállóban; mostanáig mindent elkövettem, hogy megvárhassam. Talán túlzott a félelmem, de most úgy nézem kettőnk életét, mint valami különleges rovar, például egy fantasztikus tetű vagy hernyó struktúráját, ami pont olyan bonyolult, mint az emberé. És elképzelem B. gyors helyváltoztatásait, a hatásokat, az incidenseket, amelyek érhetik a munkahelyén, az utcán... A tömegben a nő a legészrevehetőbb, mindig ő fizet rá, az emberek természetüknél fogva spiclik, mindig mindent szóvá tesznek, csípős szavakkal mondanak ítéletet minden felett, ha értik, ha nem, csakhogy a hallgatóság meg legyen elégedve... B.-n mindent szeretek, a testét, az érzéseinek, kívánságainak a másságát, szeretem az emberekbe vetett különös, feltétlen bizalmát, mindenki iránt megnyilvánuló segítőkészségét, alaposágát, ahogyan szívességet tesz másoknak, és hogy ezt maga sem veszi észre soha, másfelől pedig, hál' Istennek, az emberek, a tanítványai belé vetett bizalmát (1934-ben született szép fiatal *teacher*jükbe), az ő, mint

egyesek mondják, kozmikus méretű jóságába, amiről nem tudják, hogyan lehetne viszozni. Számomra ő az utolsó szalmaszál, a kapu egy erdőbe vagy egy kertbe, ahol minden gyermekien üde; ahol sosincs némaság az embert körülvevő ürességben, s ahol még furcsa és értelmetlen lényed is birtokolhat ilyen közeli társat. Nem tudom leírni őt, bizonyára, mert túlságosan szeretem, és ha sikerülne is kanyarítanom valamit, a kép bizonyára csak egy pillanatilag volna hűséges, mert kis idő, egy hét, két nap múlva már hiányozna valami belőle, mert közben történe valami új, B. valami mást csinálna, szavakat mondana lánykorából, a gimnáziumi évekből, első szerelmének idejéből, azokból az évekből, amikor beteg apját ápolta, vagy amikor az ápolónők közt a legutolsóként dolgozott Angliában... vagyis egyszer csak egészen más környezetben pillantom meg, illetve más teret veszek észre benne, a részletek új vonzerejével, amit eddig nem ismertem, felfedezek egy szokatlan, váratlan gondolatot, s eláll tőle a lélegzetem, mintha valaki, aki eddig némán ült a sarokban, egyszerre felállna, és valami lényegeset mondana az életről... Talán nem írhatnék a feleségemről, sem így, sem másként... nem érdekel, ha valaki ízléstelennek tartja... ezt itt magamnak írom („az ismeretlennek és még valakinek”), magányban, olvasó nélkül, az ördögbe is!... ezt itt akárki átugorhatja, csak aztán ne nyaggasson azzal, ha valahol összetalálkozunk, ő kérdez, áll és bámul, mint borjú az újkapura, hogy válaszoljak neki... itt van, tessék... Tulajdonképpen a válasz egyszerű: az élet utolsó szakaszában, a sír előtt, a nő mindig átváltozik azzá, ami mindig is volt, ő a bajtárs a fronton, az első vagy az utolsó lövészárokban, mindegy, beleszorítva a tétova várakozásba; minden nappól egy újat csinál, csakhogy az katasztrófák és bukások nélkül múljon el. Csak azt szeretném, bár pihenne, bár ne a másoknak szóló szívességeken járna az esze, bár hosszúak volnának az álmai, amiket el szokott mesélni, s ne kelne mindjárt fel, ahogy felnyitja a szemét, és ne sietnie, hogy kézben tartsa a napot, a fénynek ezt a pár órás misztériumát. Amikor így kilép a toloajtón, kócosan és gyönyörűen a világoskék pizsamájában, olyan vagyok minden reggel, mint akit optikai bűvölet ért. Szeretem a könnyű pihét a bőrén, amelyen ismerem minden részletet és minden ráncot, s az arcát, amelynek egyetlen pontján sem találok semmit, ami a szakrálist elválasztaná a profántól, szeretem odaszorítani az ajkam a nyaka és a válla hajlatába, átölelem a derekát és a hátát, amely ívelt, akár egy fiatal lányé; örök metafora: friss virág marad. Mindig arra gondoltam, szép, hát persze!... de a teste tulajdonképpen egy büszke vonal, lényege a lélek, az adja bűvöletesen könnyű járását és könnyű mozdulatait. Legtöbbször mindennapi észjárásának másságán ámulok el, amely a napot a tevékenység és a pihenés valamiféle tarka mezejévé rendezi el; bizonyára ezt teszi minden nő, de ennek talán csak most ébrednek a tudatára; meg annak, hogy bizonyos képességei váratlanul mutatkoznak meg, mint sokáig rejtett kincsek. Különös. Nem szeret kitűnni. Mintha szemernyi energiája sem volna önmaga számára. És még mindig elpirul, mintha a legkevésbé felnőtt ember volna az emberek között. Tudása nagy, de titkolja. Esetét talán a *Változások* könyvéből vett mondással lehetne megvilágítani: „Egy sárkány ereje lakozik benne, de azt soha senkinek nem fogja megmutatni.” B. megy az emberek között, nézem őt, ő az embereket figyeli; örömmel veszi el tőlük, amit adnak, s ő ugyanezt teszi velük, megajándékozva őket azzal, amire szükségük van, vagy amit szeszélyükben megkívánnak: az a kapcsolata az emberekkel, hogy boldoggá teszi őket. Tudom, nevetséges vagyok e pátozzsal, ahogy áthágom a privát szféra némaságát és az irodalomban érvényes tiltásokat, de ez van, akár távolodom B.-től, akár közeledem hozzá. Talán ha leírnám neki a gondolataimat, érzéseimet, reményeimet, de hát ezt mindenki megteszi, akár gyűlöl, akár szeret, hiszen ezen érzések nélkül közömbös volna minden és mindenki iránt. Az egész talán az én nő

iránti megértésem következménye is, amely hosszú tanulóévek után csak most ért el a tudásig... talán két érettség találkozott össze... ez esetben nem létezik semmiféle más összehasonlítás, csak a „nem hazudok többé”, vagyis amikor az ember szeret. De a klímát, ezt az eget, amit kifeszítettünk a területünk fölé, meg kell őriznünk, hiszen az élet kevéssé meggyőző, nyitott, mindennek az antiszintézise, s benne káosz ural minden szférát. Dolgozunk, hogy megéljünk, és megdolgozzunk a sőrünkért... ezt is itt pénzért from (micsoda undorító formája az üzletnek, kétszeresen is undorító, mivel „a szerelem és a tehetség” fonódnak benne össze). Közös életünk másfél évtizeddel ezelőtt kezdődött... 1975-ben, amikor elhatároztuk... B., öt éves kislánya meg én, hogy otthont keressünk magunknak. És megkezdődtek vándoréveink: a szállodától, amíg tartott a pénzünk, a munkásszállásig, ahol nem tudták elviselni a gyereket, az albérleti kamrától az albérleti szobáig, míg ide nem költöztünk, a magunkéba, ebbe a cellákból álló lakásba, a hét vasbetonoszlop egyikébe (a részleteket 2005-ig fogjuk fizetni). „Gyerünk, legyünk túl ezen is, keressünk valami jobb helyet,” mondja a társam, de tudja, hogy nincs tovább; a kalandnak vége. Számomra B. végre elég fényt jelent, és számára talán én is eléggé otthonias telket a földön. S ezért hajt kétségbeesésbe a félelem és a balsejtelem, hogy mindig arra az utolsó pillanatra gondolok, amikor jön a véletlen és elpusztítja a rovat... Talán B. legújabb frizurája lesz az utolsó, amit látni fogok a civilizációból, rémült tekintete az utolsó érzelmi olvadás... B. sokat álmodik; álmai lenyúlnak a mélybe, ahol többé semmit sem lehet megmagyarázni, s ahol az ember úgyszólván ott van Istennél. B. szinte minden éjszaka a szeretteiről álmodik – halott anyjáról, halott apjáról, a partizánoknál elesett három bátyjáról, a negyedikről, aki emigránsként halt meg szardíniai haciendáján, még élő bátyjáról, aki Ljubljana környékén lakik családjával, önmagáról, a lányairól, Tináról és Mirjamról, rólam, a rokonairól, anyja barátnőiről, még az *Államvasutakról* is, ahol édesanyja dolgozott, élőkről és holtakról, akik mindannyian ott vannak B. hajdani szülőházában, a Vodovod utcai szoba-konyhás lakásban. Álmodik róluk minden éjszaka, mintha a jelenben találkozna velük, és nem volna sem halál, sem távolság, otthonában még a munkahelyi kolléganői is összejönnek, a gyerekek, akiket B. tanít, a barátnői a korábbi évekből; aztán megint rólam álmodik, magáról, Tináról, minden élőről és halotról, akik kitartóan összegyűlnek az egykori otthonban és mindig jönnek újak, az Amerikában élők közül, vagy mások, például akik valaha is írtak nekünk, vagy itt ültek egyszer is ebéden nálunk. Mit álmodtál ma? szoktam kérdezni. Kis történetek ezek, kedvesek, vidámak, csak időnként komorak és félelmetesek. Álmodik szinte minden éjszaka, valóságos ciklusokban, és reggel elmondja az álmait... mindent megjegyez, időjárást, órát, párbeszédet, érkezéseket, távozásokat... A konyhában voltunk, és vártuk, hogy kiszüljön a kenyér. Kirándulni voltunk: te voltál, ő... mindig jön egy új arc, valaki, aki csak telefonált, vagy egy nő, aki pulóvereket árult a házban... mindig felbukkan egy újonc a hosszú sorban. Ők, ő meg ő mentünk kirándulni. Lementünk a vízre. Egy nagy tanyán ettünk. Hajóval mentünk Szardíniára. Ha netán elfelejti elmesélni, megkérdezem, mi történt az éjszaka, s akármikor teszem fel is a kérdést, simán felmondja emlékezetből az összes apróságot... megígértem neki, ha megérem, egyszer együtt megírjuk az *Álmok a Vodovod utcából* című könyvet... Még sosem ment fejjel a falnak, ahogy én, és ha a fejére is csaptak néhányszor, nem természete, hogy ezt külön feljegyezze. Egész idő alatt közeledik a gonoszhoz anélkül, hogy a közelébe érne, mert mozgását más motor, más szellem irányítja. Szeretem az álmaiért, a szelídségükért, azért, hogy ott van bennük mindig mindenki, emberek, állatok, kertek, halottak, a régi lakás: ezek egy harmonikus ember álmai, aki megőrizte gyermeki lelkét, fájalmát gonoszság nélkül, és a

teljesen magától értetődő jószágot. Néha, amikor reggel kilépek a szobámból, a pokloból, ő már ott van a konyhában, az asztalnál áll, a salátát szagatja a tálba; szépségének, félrehajtott fejének látványával elvarázsol teljes valómban, mire én sietve előhívom derűm minden morzsját, ezeket a kiskutyákat, nehogy meglepjem vagy megijesszem valami semmisséggel... Mert annyit megtanultam a kettesben való életből... a szavaknál félelmeesebbek a grimaszok... a harag, a szitkok, a kétségbeesés fintorai, a szorongás, az ingerültség kifejeződései... az arc helyett a görcsös, félelmetes pofák... Az a mimika és azok a mozdulatok, miket a testnek diktál a tébolyult lélek.

GÁLLOS ORSOLYA fordítása

DRAGO JANČAR

A kasztíliai freskó

Ulrik compostelai zarándokútján történt valami, amire kíséretének tagjai nem találtak magyarázatot, s amitől az ifjú gróf egy időre teljesen megváltozott. Valencia közelében jártak, talán közel a Sergoba nevű helyhez, amint azt később néhányan állították, mindenesetre egy forró nap delén és a hullámozó, izzó spanyol fennsík közepén, Ulrik hirtelen egy magányos kápolna felé fordította a lovát. Ennek előtte megpihentek egy dombhát ligetében, ahonnan kilátás nyílt körös-körül a fehér kövekkel és ritkás bozóttal borított sötétvörös földre. A domb gyér árnyékot nyújtó fái alatt megpihentek és szomjukat csillapították; fáradtak voltak, csak elvéve váltottak néhány szót. Lefeküdtek, leültek a csendben, amelyben csak a lovak fara és szája körül gyülekező rovarok dongása hallatszott. Az egyik ló hangosan vizelt a porhanyós földre, valahol pajzshoz csapódó kard pendült. Körülöttük nem volt egyetlen település sem, a dombon fekvő ligetből csak a naptól izzó tájat lehetett látni, s fáradt szemük hunyorgott a ragyogásban. Csak egy épület állt nem messze a helytől, ahol megpihentek, a lankás völgybeli út mentén ugyancsak egy halmon, egy dombháton. Fehér kápolna állt ott hosszúkás hajójával s az éppen csak fölé emelkedő harangtoronnyal, mint egy kuporgó fehér galamb, amely iderepült valahonnan, és fáradtan leült az átizzott dombhátra. Nem lehetett tudni, mire való azon a kápolnán a torony és a harang, kinek szól, kit hív imádságra, ha egyszer se közel, se távol nem lehetett látni emberi élet nyomait. A kíséret tagjai tudták, ők biztosan imádkozni fognak itt is, hiszen uruk még egyetlen templomot sem hagyott ki, és csak azért pihentek itt meg az imádság előtt, hogy az emberek meg a lovak ne a szent hely körül heverésszenek, egyenek, igyanak, szellentessenek és vizeljenek.

Ulrik hallgatagon állt egy ideig a halom peremén, a liget szélén, a napsütés és az árnyék határán. Majd egyszer csak elővezettette a lovát, felült rá, és lassan kilovagolt az izzó tájba. Ott volt a hullámozó spanyol fennsík közepén, a kasztíliai királyságban, talán közel Valenciához, mint egyesek később állították, nem messze a Sergoba nevű helytől.

Cillei Hermann, a hatalmas hűbérúr 1430-ban két zarándokcsoportot indított útnak fegyveres lovagok, fegyverhordozók és apródok nagyszámú kíséretével. Az egyik Rómába indult búcsút jární, Hermann bűnös fia, Frigyes vezetésével, akinek lelkiisme-